

RADICS RUDOLF

„MEGTALÁLNI AZ ADOTT FELADATKÖR POZITÍVUMÁT”

INTERJÚ JARÁBIK GABRIELLÁVAL, A SZLOVÁK NEMZETI MÚZEUM – A SZLOVÁKIAI MAGYAR KULTÚRA MÚZEUMÁNAK IGAZGATÓNŐJÉVEL

Jarábik Gabriella számos díj és elismerés birtokosa, 2008-ban átvehette a muzeológusok Móra Ferenc-díját, 2017-ben a Magyar Arany Érdemkeresztet, legutóbb pedig a Szépművészeti Múzeum szaklapjának MúzeumCafé Díjában részesült. Hivatását tekintve pedagógus, Vajkán és Dunaszerdahelyen is tanított, később a Dunaszerdahelyi Városi Hivatal helyettes elöljárói, majd a kulturális minisztérium kisebbségi kultúrák főosztályának főigazgatói pozícióját töltötte be. Immár közel két évtizede pedig a SzNM – A Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumának (SZNM-SZMKM) vezetője. Az interjúban a múzeumok szerepéről és funkciójáról, az SZNM – SZMKM működéséről, eddigi fejlődéséről, fontosabb mérföldköveiről és intézményvezetőként kitűzött jövőbeli terveiről kérdezem.

■ Eddigi pályája során számos pozícióban kipróbálhatta magát. A pedagógusként, helyettes elöljáróként vagy a kulturális minisztérium munkatársaként szerzett készségekből mit tudott a leginkább kamatoztatni a SZNM – A Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma vezetése során?

■ Több mint ötvenéves aktív munkavégzés után elmondhatom, hogy minden egyes munkakörben igyekeztem megtalálni az adott feladatkör pozitívumát, amely egyben a munkavégzés motivációjaként is szolgált. Az adott feladatok és pozíciók, amelyekben kipróbálhattam magam, bizonyos tapasztalattal gazdagítottak, s ezeket igyekeztem a következő rám bízott munkakörben is kamatoztatni. Bár a feladatok különböző típusúak voltak, de a célkitűzés mindig ugyanaz maradt: az egyes feladatokat a legjobb tudásomnak és kreatitásomnak megfelelően teljesíteni. Ez önerőből azonban nem sikerült volna, az adott feladat elvégzésében a munkatársaim és a megértő családom is támogatott, nem kevésbé a férjem és a barátaim, akik egyfajta szűrőberendezésként is segítettek a negatív és pozitív tapasztalatok átértékelését. A tapasztalat azonban nem minden esetben elegendő, hiszen minden feladatkör újabb és újabb kihívást jelent, melyre fel kell készülni. Legyen szó akár az óvodapedagógusi, akár a múzeumigazgatói pozícióról, az ember alapképzése gyakorta kevésnek bizonyul. S aki esetleg azt gondolná, hogy minden kérdésre választ talál a szakirodalomban, az téved. Nekem a tapasztalatszerzés mellett a továbbképzés jelentette a következő lépcsőfokot, amely meglátásom szerint idősebb korban sem szegény, sőt inkább kötelesség. E továbbképzések alkalmával az évek során lehetőségem nyílt olyan szakavatott tekintélyekkel találkoznom, olyan intézményekkel együttműködnöm (hozzáteszem, kerestem is őket), akik igazán otthonosan mozogtak egy-egy témakörben, irodalomtörténeti, esetleg más szakterületen szerzett ismereteikkel pedig nagyban hozzájárultak múzeumunk szakmai céljainak kitűzésében és elérésében. Csak néhány nevet említve: E. Csorba Csilla (a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója), Praznovszky Mihály (irodalomtörténész, a Mikszáth Kálmán Társaság tiszteletbeli elnöke),

| Jarábik Gabriella (Somogyi Tibor felvételei)

Kovács Anna (irodalomtörténész, a Mikszáth Kálmán Társaság elnöke), Danter Izabella (néprajzkutató, a Szlovákiai Magyar Dokumentációs Központ, a későbbi SZMKM elődjének vezetője), Csütörtöki József (a komáromi Duna Menti Múzeum igazgatója), Miklósi Péter (publicista, a Múzeumi Szalonok házigazdája), Szabó Réka (dizájnér, több kiállításunk megálmodója), a pozsonyi Magyar Kulturális Intézet igazgatói és munkatársai, a Csemadok országos és területi választmányai, a Hagyományok és Értékek Polgári Társulás elnöke és munkatársai és még sorolhatnám tovább a magyarországi és szlovákiai múzeumok, intézmények igazgatóit, szakembereit, a média képviselőit, akikkel sikerült megtalálnunk a megfelelő együttműködési lehetőséget.

■ **2002 júliusától a SZMKM a Szlovák Nemzeti Múzeum önálló egységeként működik. Mit jelent ez a gyakorlatban? Milyen ajtók nyíltak meg így a magyar kultúra ápolása és közvetítése előtt?**

■ Megalapításunkkal mint az egyik speciális, országos hatáskörű magyar nemzetiségi múzeum, a Szlovák Nemzeti Múzeum 18 múzeumának kötelékébe kerültünk, így lehetőséget kaptunk magyar kultúránk, hagyományaink, történelmünk kutatására, feldolgozására és bemutatására: kiadványok, állandó tárlatok, dokumentumfilmek vagy időszaki kiállítások formájában. Ez a hovatartozás meghatározta és segítette múzeumunk tevékenységének szakmai kibontakozását, meghatározva tevékenységünk színvonalát, elősegítette programjaink gazdagítását, s főleg a ránk bízott örökség megóvását, felújítását, valamint a szellemi örökség – a kultúránk és a nyelvünk – megőrzését és továbbadását. Erre minden esetben egy munkára elszánt közösségre, támogatói és anyagi háttérre, rengeteg szervezői munkára és energiára volt (és van) szükség. Ezek megszerzéséhez, a munkák elvégzéséhez a múltban és a mai napig – közösségen belül és kívül is – a legfontosabb az emberi kapcsolatok kiépítése és a bizalom megteremtése. Hinni abban, s elhitetni másokkal is, hogy amit teszünk, az fontos. Olyan érték, ami nemcsak saját magunk számára, hanem főleg a mi magyar közösségünk továbbélése és továbblépése szempontjából is elengedhetetlen. Ebben az esetben legyen szó múzeumi értéktárgyról, kastélyról vagy dokumentumról – saját értékeink óvása, védelmezése és a következő generációknak való továbbadása válik a legfontosabb feladattá.

■ **Az előbbieken a kultúra áthagyományozódásának kérdését feszegettük. De érdekelne, hogy mit gondol a múzeumok általános megítéléséről. Ön szerint mennyire megbecsült intézmények ma a múzeumok?**

■ Az általános hagyomány- és kultúrártékek megóvása, bemutatása és továbbadása szempontjából jómagam a múzeumokat a kultúra egyik legfontosabb kategóriájába sorolnám. Viszont, ha összehasonlítom a hazai kultúratámogatást más ágazatokéval, negatív eredmény születik. Húszéves tapasztalatom alapján elmondhatom, egy-egy év költségvetésének megtervezése keserves és sok munkát igénylő feladat, s valószínűleg a jövőben sem változik a helyzet. Az elmúlt időszak során újra és újra bizonyítanunk kellett intézményeink fontosságát, s nemcsak országos, de regionális szinten is. Az intézményvezetők és a közösség munkája annyit ér, amennyit a szakmai feladatok értékéből fel tud mutatni, de az is mérvadó, hogy azt az értéket milyen érdekes formában tudja közvetíteni az adott közösség felé. Ezen eredmények alapján sorolják be a múzeumokat a kulturális intézmények sorába. A mi múzeumunk esetében egy-egy kutatási munka akár több évig is tarthat, s az eredményeket nem mindig sikerül látványosan bemutatni. Gondolok itt az állományvédelemre, s egyéb szakmai munkákra, amelyek esetében elegendő időre és megfelelő anyagi háttérre lenne szükség. Hadd jegyezzem itt meg, hogy nálunk a szakemberek és a múzeumigazgató egy személyben testesíti meg az intézmény menedzserét és mindenesét, valamint az egyes múzeumokkal való együttműködés motorját is. Egy másikra és együttműködésre vagyunk utalva, ez szerintem nálunk nagyon jól működik, ám rengeteg plusz energiát igényel. Ami viszont nem működik megfelelően, s itt főként a pozsonyi múzeumi részlegünkre gondolok, az az iskolákkal való együttműködés. Emlékhelyeinkre 90%-ban főként a magyarországi iskolák diákjai látogatnak el. Persze kivételek mindig vannak, például a pozsonyi Duna utcai Magyar Tanítási Nyelvű Iskola és Gimnázium. De hol a többi iskola? A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségén keresztül minden évben megszólítjuk az iskolákat, sajnos vajmi kevés eredménnyel. Pedig Karinthyt után szabadon mondhatom: Tanár urak, tanárnők, mi készültünk/készülünk!

■ **Ez azt is jelenti, hogy Magyarországon sokkal nagyobb érdeklődés övezi a múzeumokat?**

■ Véleményem szerint a magyarországi múzeumok az említett területeken sokkal jobb helyzetben vannak, mint mi. Ezeknek az intézményeknek ugyanis sokkal több szakmai és egyéb muzeológiai társaságuk működik országos szinten (Magyar Irodalmi Emlékházak Országos Egyesülete, Pulszky Társaság, Magyar Múzeumok Országos Szövetsége – ennek szlovák változata működik nálunk is, Magyar Vidéki Múzeumok Országos Szövetsége), amelyek egyrészt módszertanilag, másrészt a kapcsolatok kialakítása és az eredmények szakmai megerősítése szempontjából is nagyon fontosak, nem mellesleg lehetőséget biztosítanak a múzeumok vezetőinek és szakdolgozóinak a találkozásra és a tapasztalatcserére.

■ **A Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumának első állandó kiállítása a *Hagyományok és Értékek. A Magyarok Szlovákiában* címmel 2003. május 23-án nyílt meg. Hogyan emlékszik vissza az első állandó kiállítást megelőző munkálatokra?**

■ A kutatómunkát a múzeum három munkatársa még 2001-ben kezdte el Danter Izabella vezetésével, aki 2001 decemberéig a Szlovák Nemzeti Múzeum Történeti Múzeuma mellett megalapított Dokumentációs Központ irányításáért felelt. Ezt követően a Szlovák Nemzeti Múzeum akkori főigazgatója ideiglenesen engem bízott meg a központ vezetésével, majd később – bár szeptemberig még a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának munkatársaként a főigazgatói teendőimet is el kellett látnom – a 2002. július 1-jén megalakult múzeum vezetésével is. Tehát sok munka hárult nemcsak rám, de a múzeum akkori munkatársaira is (Lakatos Krisztinára, Gaucsik Istvánra és Szabó Szilviára). Két külső munkatársunk (Danter Izabella és Szabó Kinga) vállalta a néprajzi rész s a képzőművészeti kiállítás létrehozását. Nehéz időszak volt, hiszen múzeumunk akkor még nem rendelkezett semmilyen dokumentummal, és a műtárgyraktárnak kijelölt helyiségünk is üresen tátongott. A forgatókönyvírók munkája nyomán elkezdődött a kutatás, próbáltuk kideríteni, hogy melyik szlovákiai vagy akár magyarországi múzeum milyen tárgyat, dokumentumot tud kölcsönözni a kiállításunkra. S ezzel egyidejűleg elkezdődött a szlovákiai múzeumokkal – főleg azokkal, akik a magyar hagyományokkal is foglalkoztak – való együttműködés, amely a mai napig tart. Az első állandó tárlatunk egyik legfőbb értéke, hogy ezen a dél-szlovákiai múzeumok is jelet adhattak magukról, s ezt a jó szokást máig megtartottuk.

Kétévente meghívunk egy-egy múzeumot Pozsonyba, amely egy kiállítás erejéig az itt élő magyarok történetét és értékeit mutathatja be a látogatóknak. Az első állandó kiállítás további fontos küldetését pedig annak összefoglaló jellege adta: a szlovákiai magyarság történeti, művészeti, néprajzi egységeiből válogatott alkotások bemutatása, amelyeket a magyar közönség mellett a velünk élő szlovák látogatók is közelebből megismerhettek.

■ Mit tart az SZMKM legfontosabb értékének?

■ Elsősorban azt, hogy országos hatáskörű múzeumként működhetünk, amely lehetőséget biztosít kutatásaink kiszélesítésére, a hazai és külföldi intézményekkel és egyesületekkel való együttműködés kialakítására. Ennek legszebb bizonyítéka a 2002. július 1-jén létrehozott első állandó tárlat. Fontos lépés volt a 2003. január 1-jétől múzeumunkhoz tartozó két irodalmi emlékhely, a szklabonyai Mikszáth Emlékház (2006–2010) és az alsósztrégovai Madách-kastély felújítása (2010–2013), továbbá az épített örökség megóvása mellett a szellemi örökség továbbadásának és lehetőségeinek kiaknázása, tehát új emlékkiállítások és rendezvények, programok szervezése látogatóinknak. 2018-tól pedig a keleti régióban, Kassán a Csemadok Kassai Városi Választmányával közösen biztosítjuk a Mészáros utcai Márai Sándor Emlékkiállítás fenntartását, amely magyarországi támogatással készült. 2018 és 2020 között felújítottuk a Madách-kastély körüli történelmi parkot is, amelyen tanösvény és játszópark is épült, e park közelében található a Madách-család sírboltja is. 2019-től pedig a pozsonyi fiálénkban nyílt meg a Grendel Olvasóterem, amelyben az író családjának köszönhetően Grendel Lajos személyes tárgyai mellett könyvtára egy része is megtalálható, fellelvezhető. De emellett még nagyon sok dokumentum, fotó is látható a Kossuth-díjas íróról, sőt beletekinthetünk egyik könyvének kéziratába is.

■ Hogyan próbálják fenntartani az említett emlékhelyek iránti érdeklődést?

■ A fent említett irodalmi emlékhelyek vonzerejét csak úgy lehet fenntartani, ha képesek vagyunk mindig valami érdekességet felmutatni, például újabb rendezvényekkel gazdagítjuk az állandó tárlatokat. Szklabonyán már hagyományos a januári Mikszáth-születésnap, a Kálmán-napi megemlékezés megtartása, hasonló rendezvényeket szerveznek Kassán, ahol Ötvös Anna Márai családról végzett kutatómunkáját is ki kell emelnünk. De ne feledkezzünk meg az alsósztrégovai remetéről, Madách Imréről sem. A Tragédia írójáról, akinek 200. születési évfordulója alkalmából több rendezvényt is szerveztünk. Ez év január 18-án Alsósztrégova község önkormányzata In memoriam díszpolgárrá avatta az író, s meghirdette a Madách-emlékévet. Ennek keretében a Szlovák Nemzeti Múzeum főépületében egy emlékkiállítást, márciusban egy magyar-szlovák nyelvű vándorkiállítást indítottunk útjára, szeptemberben, a magyar dráma napjára létrehoztuk és átadtuk a sztrégovai parkban a Madách Pantheon-t, amely az író munkásságát felfedező és segítő személyiségeknek állít emléket egy-egy emléktáblával, s természetesen évente bővíthető cállal (például ebben az évben Arany Jánosra, Szontagh Pálra, Paulay Edére, Zichy Mihályra és P.O. Hviezdoslavra emlékeztünk). Októberben a költő halálának évfordulóján egy nemzetközi, kétnapos konferencián vehettek részt az érdeklődők és a Madách-örökséget kutatók. A rendezvényen részt vevő 27 előadó nemcsak Madách életével, de a Tragédia értékeivel is foglalkozott. Odafigyelünk arra is, hogy kutatásaink, tevékenységünk eredményei kiadványok formájában, könyvalakban vagy akár dokumentumfilmek formájában is megjelenjenek. Ezekkel már több díjat is sikerült elnyernünk, erről bővebben a múzeum közösségi oldalán és honlapján olvashatnak az érdeklődők.

■ Milyen kiállítások tekinthetők meg jelenleg?

■ A pozsonyi Žižka utcai állandó tárlatunk egyik történeti része, a *Magyarok Szlovákiában* még mindig látogatható, a tárlat főleg Csehszlovákia megalakulásától, 1918-tól 1945-ig mutatja be hazánk történelmi eseményeit, s az itt élő magyarok életét. A történeti kiállítás második része, a *Felcserélt otthonok*, 2016. november 30-án nyílt meg. A kiállítás személyes történeteken, korabeli dokumentumokon keresztül próbálja bemutatni az 1945 és 1949 közötti időszak eseményeit, a németek kitoloncolását, a Csehországba deportált magyarok, a Szovjetunióba hurcolt emberek sorsát, valamint a szlovák-magyar lakosságcsere és a külföldi szlovákok hazatelepülését. Tehát azon eseményeket, amelyek visszavonhatatlanul megváltoztatták az emberek életét és sorsát. A néprajzi kiállításunk 2019-ben újult meg, felmutatva a szlovákiai magyarok hagyományait, egy-egy néprajzi érdekességet *Étel, ital, álom...* címmel. Az állandó tárlat 320 négyzetméteren kétnyelvű kísérszövegekkel és lektori kísérettel is megtekinthető, kedd–vasárnap között, 10 órától 17 óráig, ugyanilyen időközönként az épület első emeleti kiállítótermében látható ideiglenes kiállítások is megtekinthetők. Pozsonyban a SzNM Vajansky rakparton lévő épületében 2024 júniusáig a Madách-emlékkiállítás „...írtam egy költeményt...” címmel is látogatható. A három irodalmi emlékhely is ugyanezekben az időpontokban, a hét minden napján, hétfő kivételével várja látogatóit.

■ Köszönöm szépen a beszélgetést, további sok sikert kívánok az áldozatos munkájához!

